

istomišljenicima organiziranim u slobodnom zidarstvu. Ideal novog čovjeka vidljiv je i u engleskom romanu 18. stoljeća, koji tematizira konkretnog pojedinca, snažnijeg od okolnosti koje ga sputavaju.

U pogovoru jednog od urednika hrvatskog prijevoda van Duermenove knjige, prof. dr. sc. Drage Roksandića, koji nosi naslov „*Duelmenovo 'otkriće individuuma' i granice historijske znanosti*“ (str. 135-139), navodi se autorova kratka znanstvena biografija, njegova bibliografija od 80-ih do početka novog stoljeća, autorov značaj u modernoj europskoj historiografiji svakodnevice, mentaliteta, kulturnoj povijesti i mikropovijesti. Naglašena je i osnovna autorova vrlina: komunikativnost i pristupačnost čitatelju. Pogovor završava analizom historiografskog interesa za novi vijek koji je nastao nakon Drugog svjetskog rata usporedo s naporima za ponovnu izgradnju Europe nakon ratnih materijalnih i moralnih razaranja te analizom značenja modernih historiografskih pristupa u rasvjetljavanju tog dijela europske prošlosti.

Tematizirajući „otkriće modernog individuuma“, autor prikazuje europsku novovjekovnu povijest kao razdoblje strukturalnih promjena srednjovjekovnog društva, pri čemu je stvoreno moderno društvo. Za autora je izvjesno samo to da se u navedenom razdoblju pojedinac oslobađa kolektivnog okvira. Autor odbacuje genetički pristup povijesti, ne opredjeljuje se za konkretan uzrok promatranog pojavi, nego na nizu primjera samo konstatira da se pojava, oslobađanje pojedinca, događa. To je i osnovna pogreška ovakvog pristupa povijesti jer bi se isto tako nizom primjera moglo dokazati da se ta ista pojava ne događa. Međutim, koliko god se ograđivao od toga, autor očito polazi od toga da povijest ima pravocrtnu, nepovratnu putanju, jer iza istraživanog razdoblja vidi kolektivno strukturirano srednjovjekovno doba, a ispred njega moderno doba skrojeno po mjeri pojedinca, pa zaključuje da bi novovjekovno doba moralo imati baš onakav smisao kakav mu autor daje: doba „otkrića individuuma“ kako bi cjelokupna povijesna slika bila skladna.

Mislav GABELICA

Kronika komesa Marcelina o kasnoantičkom vremenu rimske države

Prejasni muž komesa Marcelin, Kronika, uvodna studija, povijesni komentar i prilozi Hrvoje Gračanin, priredila i prevela Bruna Kuntić-Makvić, stručna suradnica Jelena Marohnić, izrada Karata Matija Gračanin, Zagreb: Izdanja Antibarbarus, 2006. [Biblioteka Latina et Graeca, knj. 36], 335 str.

Knjigu *Kronika* kasnoantičkoga pisca komesa Marcelina s pravom možemo svrstati u događaj 2006. godine za hrvatsko znanje o kasnoj antici i ranom srednjem vijeku. Riječ je o vrijednom narativnom izvoru s kratkim kronološkim informacijama iz Istočnog Rimskog Carstva od 379. do 548. godine (s dopunom do 566. godine). Nastala je timski: prijevod i uređenje knjige uradila je **Bruna Kuntić-Makvić**, a povijesni komentar i uvodnu studiju **Hrvoje Gračanin**. Oboje se u svom znanstvenom i nastavnom radu dugo godina

bave Marcelinovom „Kronikom“. U izlasku su knjige još pripomogli **Jelena Marohnić i Matija Gračanin**.

Knjiga započinje poglavljem *Komes Marcelin i njegova Kronika Hrvoja Gračanina* u kojem doznajemo o kasnoantičkom kroničarstvu kao povijesnoj vrsti (str. 5-10), o životu i djelu komesa Marcelina (str. 10-21), o kriterijima i značajkama Marcelinove kronike za historiografiju (str. 22-33) te, konačno, o izvorima, jeziku, stilu i anonimnom nastavljaču Marcelinove kronike (str. 33-45). U nastavku, koji nosi naziv *Illyrica*, ispisane su sve Marcelinove zabilješke vezane uz osobe, događaje i mjesta kasnoantičkoga Ilirika (str. 45-47), a na samom je kraju uvodne studije doneseno preko stotinu bibliografskih jedinica povezanih uz ime komesa Marcelina i uz njegovu Kroniku (str. 47-54).

Zbog raritetnih je i vrijednih informacija „*Kronika komesa Marcelina*“ od osamdesetih godina 20. stoljeća „*istraživački izazov*“ profesorici **Bruni Kuntić-Makvić** i studentima antičke povijesti Filozofskog fakulteta u Zagrebu (str. 55-58), koji se ne baš lako dogotovio tek dvadesetak godina poslije timskim radom nekolicine stručnjaka (str. 58-62). Autorica u nastavku iznosi neke jezične zanimljivosti koje su je zatekle u Marcelinovu tekstu: izrazi smrti (str. 62-63), titule svjetovnih i crkvenih dostojanstvenika (str. 63-68), datiranje događaja (str. 68) i miješanje latinskih i grčkih fraza unutar iste rečenice (str. 69-70). U zadnjem dijelu svoga priloga autorica piše o povezanosti Marcelina i grada Konstantinopola, vezi koja je ključna za razumijevanje njegove Kronike (str. 71).

Nakon toga slijedi tekst Marcelinove kronike; s lijeve je latinski izvornik, a s desne strane hrvatski prijevod profesorice **Kuntić-Makvić** (str. 73-175). Gusto pisani povijesni komentar Hrvoja Gračanina popratio je gotovo svaku godinu Marcelinova teksta (str. 187-270). Još je uz komentar pridodana *Dopuna Hermana Kontrakta*, koja se dugo pogrešno pripisivala Marcelinu, s događajima od 549. do 566. godine (str. 179-185 i 270-272).

Kronika Marcelina, koji je bio podrijetlom iz Ilirske prefekture, najvećim je dijelom pisana u zlatnom razdoblju Istočnog Rimskog Carstva kada je Justinijan I. širio granice Carstva po čitavom Sredozemlju. Jednostavnost izraza na paleti raznovrsnih tema – „događaji u Iliriku, provale barbarskih naroda od Huna, preko Ostrogota, do Slavena, ratovi s Bugarima i Perzijancima, socijalni, politički, vjerski život u Konstantinopolu, carski ulasci na prijestolje, carske procesije, abdikacije, suvladarske krunidbe, carska rođenja i sahrane, vjenčanja, godišnjice, podizanje i posvećivanje spomenika, građevina i ostali graditeljski pothvati, građanski nemiri, pobune, vjerske svečanosti i komemoracije, prirodne nepogode i pojave, zatim crkvena pitanja, pape, biskupi, koncili i dogmatski sporovi, crkveni pisci, vjerski sukobi, i na koncu, državni dužnosnici i vojni zapovjednici“ – stavlja Marcelinovo djelo u seriju najvrednijih narativnih spomenika kasnoantičke europske civilizacije.

Kronika je na poseban način zahvalna za proučavanje prirodnih fenomena poput pomrčine Sunca i Mjeseca, potresa, poplava, požara, hladnoće suše i slično. Čak su 23 zapisa vezana za prirodne nepogode i druge nedaće, a 11 je zapisa vezano za meteorološke i astrološke pojave koje iz perspektive političke povijesti izgledaju nevažne pa se ni ne nalaze u kasnoantičkim sintezama. Takav je upis, primjerice, onaj iz 389. kada je Konstantinopol zahvatila obilna kiša i tuča, koja je trajala dva dana, prouzročivši propast drveća i stoke (str. 80-81); ili, Crno je more 401. bilo toliko zaleđeno da su ledeni blokovi plutali Mramornim morem i nakon zatopljenja (str. 90-91); odnosno, snijeg je 443. trajao punih šest mjeseci (str. 108-109), a 524. zavladao je nestašica maslinova ulja što je unijelo u narod nemir i oskudicu (str. 154-155) itd. Najstrašniji su Marcelinovi datumi vezani uz požare i potrese. Europu je zadesio snažan potres 394. godine (str. 84-85). Potres

je 447. srušio dio trostrukih Teodozijeve zidina Konstantinopola (str. 110-111), a 480. oba Troadska trijema i kip Teodozija Velikoga (str. 126-127). Impresivan je Marcelinov opis erupcije Vezuva iz 472. godine: „Užarena planina Vezuv u Kampaniji, nabujala od unutarnjeg plamena, izbljuvala je spaljenu utrobu i čitavo lice Europe prekrila sitnim prahom, a noćna je tmina zavladała za dana. Spomen na taj zastrašujući pepeo, Bizantijci godišnje bilježe osmog dana novembarskih ida“ (str. 122-123). Marcelin je zabilježio desetak požara u Konstantinopolu, a među najstrašnije je stavio one iz 464. i 491. godine (str. 120-121, 132-133). U potonjem je „zbog građanskog rata spaljen najveći dio grada“. Marcelin je popratio i astrološke fenomene koji su zbog nerazvijenosti astronomije, predrasuda i vjerovanja bili nepoželjna atrakcija. Pomrčinu Sunca, koja je u kulturama staroga svijeta izazivala histeriju i strahopoštovanje, Marcelin bilježi čak pet puta: 393., 417., 418., 497. i 512. godine.

Iako nije bio darežljiv u riječima, Marcelin je pisao jezgrovito. Ostavio je niz dragocjenih „sitnih“ podataka o datumima, osobama, pojavama i problemima s kojima su se ljudi 4., 5. i 6. stoljeća suočavali u svakodnevnom životu.

Knjiga završava popisom literature (str. 273-274), lokaliteta i geografskih pojmova koji se spominju u Kronici (str. 275-280), cijelim nizom karata (str. 281-290) te abecednim kazalom ključnih riječi i izraza (str. 291-334). Namijenjena je za sve ljubitelje kasnoantičke i ranosrednjovjekovne europske povijesti. Vrijedna je dopuna znanju o svom vremenu.

Josipa FAVRO i Ante VUČIĆ

Enciklopedija „svetomjestopisa“ Hrvatske

Andelko Badurina, *Hagiotopografija Hrvatske*, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti i Kršćanska sadašnjost, 2006. (CD izdanje)

U izdanju Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu i nakladničke kuće „Kršćanska sadašnjost“ objavljeno je 2006. godine izdanje računalne baze u obliku kompaktnog diska (CD-a) podataka pod naslovom *Hagiotopografija Hrvatske*.¹ Autor toga zahtjevnog, dugogodišnjeg projekta je Andelko Badurina, franjevac trećoredac glagoljaš, povjesničar umjetnosti. Prvenstveno poznat po koautorstvu i uredništvu *Leksikona ikonografije liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva* (do danas tiskanog u čak pet izdanja: 1979, ²1985, ³1990, ⁴2000, ⁵2006) te monografijama *Uloga franjevačkih samostana u urbanizaciji dubrovačkog područja* (1990) i *Iluminirani rukopisi u Hrvatskoj* (1995, također i na engleskom i njemačkom jeziku *Illuminated manuscripts in Croatia; Illumierte Handschriften in Kroatien*), Andelko Badurina pridodao je svome bogatom opusu još jedno vrijedno djelo, a našoj povijesnoj i povijesno-umjetničkoj znanosti potreban orijentir i pomagalo.

Ovo se djelo sastoji od CD-a i popratne knjižice uz CD, u kojoj se donosi tekst *Hagiotopografija Hrvatske* (str. 3-11) Andelka Badurine, te prigodno-pogovorne riječi

¹ Usp. i Andelko BADURINA, *Hagiotopografija Hrvatske*, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, (Ivanki Reberski u čast), god. 27 (2003), 305-310.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI 39

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

 FF press

ZAGREB 2007.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 39

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača

Miljenko Jurković

Glavni urednik

Borislav Grgin

Uredništvo

Ivo Goldstein
Boris Olujić
Mario Strecha
Božena Vranješ-Šoljan

Tajnik uredništva

Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Naslovna stranica

Iva Mandić

Računalni slog

Boris Bui

Lektura i korektura

Ivan Botica

Tisak

Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje dovršeno u listopadu 2007. godine

Naklada

400 primjeraka

